

Prof. zw. dr hab. Andrzej T. Jankowski
Katedra Geografii Fizycznej WNoZ UŚ
Sosnowiec

Recenzja podręczników szkolnych z zakresu geografii

Strona ukraińska przekazała do zaopiniowania trzy podręczniki do nauczania geografii społeczno-ekonomicznej świata w klasie, 10 według nowego programu nauczania, przy czym dwa podręczniki metodycznie i merytorycznie podobne i przystosowane do profilu podstawowego a trzeci metodycznie podobny, ale merytorycznie rozszerzony przystosowany do profilu poszerzonego. Do oceny przedstawiono następujące podręczniki:

- 1. Geografia - 10 klasa** (Społeczno-ekonomiczna geografia świata - Socjalno-ekonomiczna geografia switu), autorstwa S.G. Kobernika i R.R. Kowalenki, podręcznik wydany przez Wydawnictwo „Oberig” w Charkowie w 2010 roku. Jest on rekomendowany przez Ministerstwo Oświaty i Nauki Ukrainy oraz recenzowany przez profesora nauk pedagogicznych i trzech nauczycieli metodyków.

Wstęp wprowadza w kurs geografii społeczno-ekonomicznej świata wskazując jednocześnie na głównych twórców tego kierunku, głównie jednak rosyjskich. Podręcznik składa się z dwóch części. Pierwsza część to ogólna ekonomiczno- geograficzna charakterystyka świata, zawierająca opis politycznej mapy świata ze wskazaniem historycznych etapów jej formowania oraz typologię i formy państwowości, światowe organizacje, zaludnienie świata wraz z strukturą narodowościową, religijną, główne centra zaludnienia. Odrębne miejsce zajmuje opis zasobów przyrodniczych świata (*na stronie 70 przedstawione zdjęcie wyrobiska węgla kamiennego czyni wrażenie upraw tarasowych*), światowej gospodarki przemysłowej i rolnej. W podręczniku znajduje się też omówienie miejsc konfliktowych na świecie. Część pierwszą zamykają informacje na temat światowych problemów ekologicznych.

W części drugiej opisano regiony i kraje świata w ujęciu kontynentalnym. W obrębie krajów europejskich omówiono sąsiadów Ukrainy, tj. Rosję i Polskę, którą opisano na 6 stronach w sposób dość ogólny, ale wystarczający. Przy dołączonych ilustracjach – mapach na str. 200 i 201 brakuje objaśnień do wprowadzonych na ilustracjach niektórych symboli. A ponadto, na górnej mapie na str. 201 włączono do obszaru Górnego Śląska miasto Kraków, co wynika ze złego umieszczenia napisu Górny Śląsk a czego uniknięto na pozostałych rysunkach – mapach. Przy charakterystyce krajów kontynentu amerykańskiego, podzielono je na kraje Ameryki Północnej i Łacińskiej, zaliczając do Ameryki Łacińskiej część kontynentu północnoamerykańskiego, tj. Meksyk i kraje Ameryki Środkowej, bowiem granicę między Ameryką Północną a Południową prowadzi się u nasady Przesmyku Panamskiego, ale podział na Amerykę Północną i Łacińską też jest stosowany. Na str. 273 przy omawianiu ludności Ameryki Łacińskiej, przytoczono zdjęcie Indianina-aborygena, gdy tymczasem aborygeni to rdzenna ludność australijska.

- 2. Geografia - 10 klasa**, podręcznik autorstwa W.J. Pestuszki i H.Sz. Uwarowej, wydany przez Wydawnictwo „Geneza” w Kijowie w 2010 roku. Podręcznik dostosowany do poziomu podstawowego, również rekomendowany przez Ministerstwo Oświaty i Nauki Ukrainy i recenzowany przez podobnych specjalistów.

Ogólny układ podręcznika zbliżony do poprzedniego. Różni się jedynie ujęciem merytorycznym poszczególnych jego części. W części wprowadzającej w treść społeczno-ekonomiczną geografii świata zostali dodani jej zachodni twórcy, jak np.: P. Hagget, P. Vidal de la Blache czy W. Christaller. W części pierwszej odnoszącej się do ogólnej charakterystyki ekonomiczogeograficznej świata wprowadzono podobne wydzielenia jak w poprzednim podręczniku, co wynika niewątpliwie z założeń programowych, są tylko nieco szerzej potraktowane niektóre zagadnienia, jak np.: główne kierunki ruchu turystycznego oraz zawartość CO₂ w powietrzu atmosferycznym na kuli ziemskiej i inne. Poszczególne omawiane

zagadnienia są dobrze zilustrowane wykresami, tabelami, fotografiami i mapami. Te ostatnie jednakże nie mają żadnego układu współrzędnych.

W części drugiej, podobnie jak w poprzednim podręczniku omówiono regiony i kraje świata. Wydzielono subregiony, których kryterium wydzielenia nie jest dostatecznie przejrzyste, np. regionu Centralnej Europy. Na str. 115, rys. 61 przedstawiający subregiony Europy jest niedopracowany kartograficznie, brak wyraźnie zarysowanego Morza Czarnego, niedokładny też zarys Morza Kaspijskiego czy niewłaściwie umieszczona Turcja. Wśród omawianych sąsiadów Ukrainy znalazł się opis Polski, lecz jest on skromniej potraktowany niż w poprzednim podręczniku i bez kartograficznego zilustrowania. Podkreślono natomiast, że Polaków charakteryzuje ogromny patriotyzm. W odniesieniu do kontynentu amerykańskiego, podobnie wydzielono kraje Ameryki Północnej (Kanada i USA) oraz Ameryki Łacińskiej od Meksyku zaczynając. Na końcu podręcznika dołączono słownik zasadniczych terminów w nim stosowanych.

- 3. Geografia - 10 klasa**, autorstwa L.B. Pałamarczuk, T.G. Gilberg i W.W. Bezuglina, wydany przez Wydawnictwo „Geneza” w Kijowie w 2010 roku. Podręcznik rekomendowany przez Ministerstwo Oświaty i Nauki Ukrainy, recenzowany przez zespół ekspercki metodyków, pedagoga i geografa. Jest on przeznaczony dla klas o profilu rozszerzonym. Już w uwagach wstępnych wprowadzono etapy rozwoju geografii społeczno-ekonomicznej oraz wprowadzono pojęcia przestrzeni i czasu. Dalsza część podręcznika również została podzielona na dwie części. Część pierwsza ogólna odnosząca się do charakterystyki ekonomicznej świata, gdzie podobnie jak w poprzednich podręcznikach omówiono etapy kształtowania się mapy politycznej świata, są informacje na temat miejsc konfliktowych na kuli ziemskiej, poszerzono wiadomości o zasobach naturalnych Ziemi, miejscach rekreacyjnych, strefach krajobrazowych zagadnieniach ludnościowych, zwrócono uwagę na wzajemne relacje człowiek-środowisko. Gospodarkę świata omówiono gałęziowo, wyeksponowano proces globalizacji ze wskazaniem jego cech pozytywnych i negatywnych.

Część druga natomiast sprowadza się do omówienia historyczno-geograficznych regionów świata, przy czym są to regiony geograficzne a nie historyczne, mało też precyzyjnie zarysowano kryteria wydzielenia tych regionów. Wydzielono 17 regionów, w obrębie których dokonano ogólnej charakterystyki geograficznej krajów do danego regionu zaliczonych. Polska znalazła się w regionie Wschodnio-europejskim, do którego zakwalifikowano 20 państw. W wcześniej wspomnianym podręczniku Polskę włączono do subregionu Europy Centralnej, natomiast w tym do regionu Europy Wschodniej. Brak w tych podziałach konsekwencji, co wynika z braku wyraźnie zarysowanych ich kryteriów. Podręcznik dobrze zilustrowany licznymi wykresami, fotografiami i mapami, na których jednakże nie wprowadzono współrzędnych. Na mapie (rys. 67) na str. 113 wprowadzono co prawda współrzędne geograficzne, ale ich nie opisano.

W omawianych podręcznikach dołączono podstawowe dane statystyczne w postaci załączników, poszczególne partie materiału kończą się pytaniami kontrolnymi, pozwalającymi na sprawdzenie jego opanowania a wewnętrzne strony okładek zajęte są przez tematyczne mapy związane z zagadnieniami społeczno-ekonomicznymi świata. Do drobnych mankamentów tych podręczników zaliczam brak skal na mapach, co prowadzi do ograniczenia poprawnego rozumienia przez uczniów relacji przestrzennych. Na podkreślenie zasługuje zgodność przedstawionych treści z nowoczesnym trendem nauczania geografii. Reasumując można stwierdzić, że omawiane podręczniki reprezentują dobry poziom merytoryczny i edytorski i można je zaliczyć do nowoczesnych opracowań dydaktycznych, w których jednakże pojawiło się kilka drobnych uchybień natury redakcyjnej, wcześniej wskazanych.

Andrzej T. Jankowski

27.10.2010